

Małgorzata Wieczorek-Tomaszewska

m.wieczorek-tomaszewska@uj.edu.pl

Katedra Europeistyki UJ

Katedra Technologii i Mediów Edukacyjnych (współpraca)

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN

Kraków

Szkoła Toronto dawniej i dziś. Studium z historii mediów¹

WSTĘP

W obrębie teorii komunikacji i krytyki literackiej **Toronto School** to przede wszystkim nowatorska szkoła myślenia, której zasady zostały opracowane głównie przez naukowców na Uniwersytecie w Toronto w latach 50. XX w. Odnosi się do kultury starożytnej Grecji jako źródła występowania zależności między systemem komunikacji a tworzeniem się psychologicznych i społecznych warunków powstawania organizmów państwowych i rozwoju cywilizacji.

Podstawę programową Szkoły ukształtowały poglądy zawarte w dziełach Erica A. Havelocka i Harolda Innisa w latach 30. XX w., rozwinięte przez Edmunda Carpentera Snowa, Northropa Fryea i Marshalla McLuhana.

¹ Referat wygłoszony podczas 20. jubileuszowego sympozjum „Człowiek – Media – Edukacja”, którego organizatorem była Katedra Technologii i Mediów Edukacyjnych Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, 2010 [Wieczorek-Tomaszewska M.: *Szkoła Toronto dawniej i dziś. Studium z historii mediów*. [W:] Człowiek- Media – Edukacja. Red.: J. Morbitzer, E. Musiał, I. Pułak, Wydaw. KTIME UP, Kraków 2010

Teorie komunikacji stawiają Szkołę Toronto w jednym szeregu z takimi krytycznymi i społecznymi koncepcjami jak szkoła marksistowska, szkoła frankfurcka i szkoła chicagowska [McQuail, 2008]. W XX w. model badań nad komunikowaniem masowym zdeterminowany dominującym, amerykańskim nurtem reprezentującym tradycję socjologii eksperymentalnej i empirycznej, pragmatyzmu społecznego i funkcjonalizmu [Szyszka, 2004] został zneutralizowany w latach 30. nurtem krytycznym. Nowy, tzw. *alternatywny paradygmat* [McQuail, 2008] wyrósł na tle konfliktu społecznego, który przyniosła rewolucja marksistowska i odwoływał się do niesprawiedliwości społecznej, liberalno-kapitalistycznego systemu komunikowania wyznaczonego przez ideologiczne i polityczne czynniki. Trzon teorii stanowi refleksja nad komunikacją jako wyzwaniem rzuconym *niesprawiedliwemu dyskursowi* [Mrozowski, 2001, Griffin, 2003].

HISTORIA

W latach 50. na Uniwersytecie w Toronto (St. Michael's College), gdzie działał wybitny badacz mediów i komunikacji M. McLuhan, zrealizowany został interdyscyplinarny program badawczy *Changing Patterns of Language and Behaviour and The New Media of Communication* (*Zmienne wzorce języka i zachowań a nowe środki komunikacji*). Dwuletni plan badań obejmował dokonania naukowców z zakresu antropologii, ekonomii, psychologii i socjologii, które opublikowane zostały na łamach pisma *Explorations. Studies in Culture and Communications* (od 1960 r. *Explorations in Communication*). W trakcie projektu przeprowadzono wieloaspektową analizę procesu komunikowania, m.in. w kontekście rozwoju społecznego (Edmund Snow Carpenter), rynkowej gospodarki monetarnej (Tom Easterbrook), mentalnych uwarunkowań postrzegania rzeczywistości (Carl Williams) a także społecznego oddziaływania mediów. Kierunek badań i ich wyniki zdecydowanie odbiegały od dotychczasowych teorii komunikacyjnych opartych na amerykańskiej szkole empirycznej [Bobek-Ostrowska,] i jednoznacznie wskazywały na krytyczny odłam formujących się w Toronto koncepcji.

Działalność współpracujących wówczas z M. McLuhanem naukowców, takich jak Harold Innis, Erik Alfred Havelock, Northrop Frye i Edmund Snow Carpenter, obejmowała problematykę zaawansowanej teorii dziejów oraz komunikacji, która wg nich była kluczem do przemian społecznych i transformacji. Szczególna aktywność naukowa ośrodka uniwersyteckiego lat 50. określona została mianem szkoły Toronto (Toronto School of communication theory). Nowa koncepcja, rozpropagowana w środowisku naukowym dzięki niezwykle interesującym, ze względu na innowacyjną perspektywę badawczą, wykładom i seminarium M. McLuhana, odbywającym się cyklicznie na wydziale St Michael's College Uniwersytetu w Toronto, realizowana była dzięki dotacji prywatnej Fundacji Forda. W 1963 roku Uniwersytet w Toronto utworzył, ze względu na zaskakująco duże zainteresowanie środowiska uniwersyteckiego, odrębną jednostkę naukową – Centrum Kultury i Techniki (Centre for Culture and Technology),

gdzie M. McLuhan realizował program Kultura i Technologia (*McLuhan Program in Culture and Technology*), który stał się częścią Uniwersytetu w Toronto na Wydziale Informatyki (Faculty of Information Studies) .

Wprowadzony w Centrum Kultury i Techniki Uniwersytetu w Toronto program nauczania, stanowił teoretyczną wykładnię Szkoły Toronto (Toronto School of communication theory) i realizował wytyczne zawarte w pracach M McLuhana i innych teoretyków mediów.

W założeniach programowych Szkoła Toronto wywodzi się z krytycznej koncepcji nowoczesnej komunikacji H. Innisa i jego ucznia M. McLuhana, którzy badali rolę i wpływ mediów na społeczeństwo pod względem gospodarczym, politycznym, antropologicznym i mentalnościowym. Obecnie program kontynuowany jest przez wybitnych przedstawicieli nauki, takich jak Derrick de Kerckhove, Robert K. Logan i Barry Wellman.

W dniu 24 października 1963 r. aby utrzymać Marshalla McLuhana na Uniwersytecie w Toronto zainicjowano w Centrum Kultury i Techniki autorski *McLuhan Program in Culture and Technology* powierzając mu realizację projektu. Ze względu na mały budżet *Programu* i ciągle trudności materialne nowy Dyrektor zapowiadał koncentrowanie się na osiąganiu tożsamości intelektualnej, przez *stworzenie odpowiedniej atmosfery dla wszelkich nowatorskich i naukowych rozwiązań* [utoronto.ca/mcluhan/, 2010]. Seminaria, warsztaty, wykłady i inne imprezy odbywały się w miarę regularnie, epatując zainteresowanych autentyczną energią intelektualną, tzw. burzy mózgów. W relacjach uczestników tych wydarzeń przedstawiany jest obraz nocnych seminariów McLuhana, odbywających się w wypełnionej auli głównej uniwersyteckiego budynku Coach House, z siedzącymi na podłodze i na schodach zafascynowanymi słuchaczami angażującymi się w podtrzymywanie dialogu, posiadającymi kontrowersyjne pomysły, pragnącymi *zgłębić prawdę*. Sala konferencyjna jest dzisiaj ozdobiona przez wizualnie malowidło, kanadyjskiego artysty René Cera, pt. *Pied Pipers All*, prezent dla *McLuhan Program* od wdowy po McLuhanie, Corinne McLuhan [tamże, 2010].

Fot. 2. Prof. McLuhan wśród swoich uczniów (1978–1979). Uniwersytet w Toronto, McLuhan Program. Źródło: www.utoronto.ca/mcluhan/marshall.htm [dostęp 15.05.2010]

W okresie kierownictwa McLuhana zakres programowy seminariów był interdyscyplinarny, określony przez studia kulturowe zaangażowanych do projektu naukowców. Byli to: Allen Bernholtz (architektura), dr Daniel Cappon, E. Daniel Cappon i E. Llewellyn-Thomas (medycyna), B.M. Carpendale i Arthur Porter (inżynieria), W. T. Easterbrook (nauki polityczne), Carl Wilson (psychologia), Harley Parker (design, Royal Ontario Museum) i Ed Rogers (antropologia).

W ciągu dekady M. McLuhan poszerzył spektrum tematów i zaprosił do udziału polityków, biznesmenów, artystów, muzyków, nauczycieli, medialnych potentatów, absolwentów uczelni i studentów. W ten sposób uczynił Centrum Kultury i Technologii otwarte na wszelkie innowacje i dyskusje osiągając niesamowitą dynamikę pracy intelektualnej.

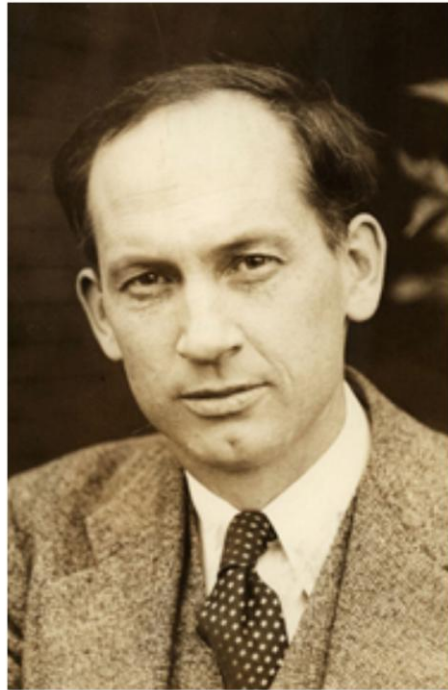
Po śmierci M. McLuhana, w 1980 r., Centrum na Uniwersytecie w Toronto zostało zamknięte, ale po ogromnej, o światowym zasięgu, fali oburzenia, *McLuhan Program Kultur and Technik* wznowiono, wprowadzając kontynuację i ciągłość metodologiczną opracowaną przez jego autora.

Wśród ludzi wzywających do kontynuowania dziedzictwa McLuhana na Uniwersytecie w Toronto byli: reżyser Woody Allen, były gubernator Kalifornii Jerry Brown, premier Pierre Trudeau i pisarz Harry Boyle. Pierwszym dyrektorem na nowo powołanego Instytutu został uczony, profesor nauk kognitywistycznych David R. Olson, w latach 1983 – 2008 profesor romanistyki Derrick de Kerckhove, a obecnie *Programem* kieruje wyłoniony spośród naukowych pracowników Uniwersytetu – Zespół Dyrektorów. W 1994 roku *McLuhan Program* dołączono do Wydziału Studiów Informacyjnych jako odrębną jednostkę badawczo-dydaktyczną kontynuującą realizowany od 1963 r. projekt. Znani współcześni uczeni związani z Toronto School to Derrick de Kerckhove, Robert K. Logan i Barry Wellman oraz symptyzujący z nią Manuel Castells, Denis McQuail, Don Tapscott, Neil Postman, Jean Baudrillard i wielu innych.

TEORETYCY SZKOŁY TORONTO

HAROLD INNIS

Obok M. McLuhana głównym twórcą szkoły Toronto był Harold Innis (1894-1952), który zapoczątkował naukową, krytyczną analizę teorii komunikacji. Był wykładowcą na Wydziale Ekonomii Politycznej Uniwersytetu w Toronto od 1920 r. do śmierci, przewodniczącym i dziekanem Wydziału. Sformułował teorię z zakresu ekonomii politycznej, w której jako pierwszy zwrócił uwagę na rolę mediów a zwłaszcza ich komunikacyjną funkcję w dokonywaniu się społecznych i historycznych przemian. Przyjęty przez niego społeczno-kulturowy wymiar technologii komunikacyjnych pozwolił na wyłonienie z obszaru badań naukowych komunikację jako nową dyscyplinę badań kulturowych.

James Harold Innis, 1920

Źródło: fot. H. James [utoronto, 2010]

Marshall McLuhan, 1967

Źródło: fot. Yousuf Karsh [utoronto, 2010]

Derrick de Kerckhove, 2010

Źródło: <http://electronicman.artisopensource.net/?i=1>

Większość życia H. Innis spędził pracując nad analizą historyczno-gospodarczych uwarunkowań rozwoju przemysłu. W pracy doktorskiej, *Historia Canadian Pacific Railway* (1923), przedstawił obraz rozprzestrzeniania się cywilizacji zachodniej w północnej części Ameryki Północnej. Wzrost cywilizacji zdominowany był przez niepokonany charakter fizyczny ziemi; jej formacji geologicznych, takich jak pasma górskie uniemożliwiające podróż, oraz klimat, który w każdym regionie wyznaczał inne tempo rozwoju. Utworzenie kolei, w 1885 roku (CPR), było namacalnym dowodem rozwoju cywilizacji przez przekroczenie tych granic geograficznych, spowodowało migracje ludności na nieznana dotąd skalę i ekspansję cywilizacji zachodniej w Ameryce Północnej.

Kanada była największym wyzwaniem dla technologii komunikacyjnych, dzięki którym udało się zjednoczyć kraj, doprowadzić do równomiernego wykorzystania dóbr naturalnych i spowodować rozwój gospodarczy. Podobnie jak kolej, w przyszłości technologie elektroniczne, takie jak radio i telewizja przyjęły podobny model rozwiązań funkcjonalnych i organizacyjnych wpływając na tworzenie się tożsamości narodowej i nacjonalizmów regionalnych, kształtując społeczności pod względem mentalnościowym. Badania, które przeprowadzał H. Innis polegały na empirycznym określeniu wpływu mediów na kształtowanie się stosunków społecznych przez bezpośrednią analizę zachowań ludzi. Podróżował po kraju, przyglądał się zmianom, dokumentował rozmowy z ludźmi, wykonywał notatki i fotografie. W ten sposób ustalił funkcjonalność systemu komunikacyjnego w obiegu kulturowym wykazując, że pod wpływem technologii komunikacyjnych wzrasta świadomość społeczna ludzi.

Odrębnym obszarem zainteresowań H. Innisa była historia [Innis, 1950] i badania nad wpływem koncentracji jednego rodzaju mediów w określonej przestrzeni historyczno-czasowej na organizację struktury społecznej, ustrój i kulturę. W ten sposób określił kolejne, wielkie medialne zmiany społeczne: mowa, pismo, druk (kultura oralna, kultura druku, kultura elektroniczna) uwzględniające wszystkie dotychczas występujące media komunikacyjne: glina, papirus, pergamin i papier, urządzenia mechaniczne i elektroniczne. Dostrzeżone przez niego prawidłowości dotyczyły zdolności społeczeństwa do dostosowania się do przemian i zachowania życia kulturalnego w sytuacji przełomu technologicznego, który wyznacza nową organizację życia społecznego opartą na własności i kontroli przez media. Świadomość społeczeństwa zależna od dostępnych środków komunikacji ma wpływ na społeczne organizacje i stowarzyszenia. Zagrożeniem staje się brak równowagi w zakresie własności środków przekazu i niezależności komunikacji, nie dopuszczanie do rozwoju zrównoważonego i zdrowego społeczeństwa opartego na konkurencji idei, tradycji i instytucji. Pozytywnym przykładem takiego przejścia i zmiany cywilizacyjnej, wg. H. Innisa, jest równowaga między ustnymi i pisemnymi formami komunikacji, która przyczyniła się do rozkwitu cywilizacji greckiej w V wieku pne. Zagrożeniem dla cywilizacji zachodniej może być, współcześnie przez Innisa dostrzegana, agresywna kultura masowa operująca medialną manipulacją, techniczną multiplikacją, systematycznie i bezwzględnie niszczącą trwałe elementy kultury.

Harold Innis w swojej teorii dotyczącej relacji gospodarki, polityki, filozofii, komunikacji i edukacji prezentuje przekonanie, że społeczeństwo kształtuje się pod wpływem technologii i zmiany technologiczne są odpowiedzialne za zmiany społeczne (determinizm technologiczny) [Old Messngers, 2010]. Badania i koncepcje H. Innisa stanowiły podwaliny do rozwoju nowej dyscypliny nauki, jednak zainteresował się problemami komunikacji dopiero pod koniec swej kariery naukowej, co niewątpliwie nie nadało jego teoriom rozgłosu. Dopiero M. McLuhan, który Szkołę Toronto uformował pod względem teoretycznym, metodologicznym i organizacyjnym oraz określił właściwy kierunek rozwoju, w duchu determinizmu technologicznego swego nauczyciela i kolegi uniwersyteckiego H. Innisa.

MARSHALL MCLUHAN

Marshall McLuhan i Harold Innis, jako teoretycy mediów, zaproponowali oryginalną koncepcję na temat historycznego wpływu technologii komunikacyjnych na sposoby myślenia, postrzegania i zachowania się oraz ich zasięgu społecznego i kulturalnego.

Wg H. Innisa (*Bias of Communication*, 1951) media odgrywają kluczowe znaczenie w historii, pośredniczą w powstaniu i upadku monopolu władzy oraz wpływają na edukację i sposób pozyskiwania wiedzy oraz kształt kontroli w społeczeństwie. Biografowie obu naukowców twierdzą, że obawy H. Innisa przed naciskiem form komunikacji na treść kultury są niczym w porównaniu z ekstrawagancją teorii M. McLuhana, który w samym medium dopatrywał się treści [collectionscanada, 2010].

McLuhan podejmując koncepcję determinizmu komunikacyjnego H. Innisa, stworzył sugestywny względem czasu i miejsca konstrukt myślowy wiążący charakter medium z samym przekazem i mocą jego oddziaływania. H. Innis w *Bias of Communication*, na przykładzie epoki przedpiśmiennej podał, że *upadek tradycji ustnej oznacza nacisk na pismo (a więc oko, a nie ucho) i sztuki plastyczne, architekturę, rzeźbę i malarstwo (a więc wizualne formy przekazu dominujące w danej przestrzeni, a nie w czasie)* [Innis, 1951].

McLuhan adoptując tę część pracy Innisa rozbudował jego teorię wpływu mediów na nasze zmysły. Posunął się jeszcze dalej, mówiąc, że technologie są rozszerzeniem myśli, świadomości, a nawet niezależnego umysłu. Twierdził, że historia technologicznych epok - mowa, alfabet fonetyczny i druk a teraz, technologie elektroniczne, poczynawszy od telegrafu, chociaż następowały po sobie - nie była zamierzona. Każda nowa epoka zmusza nas do konfrontacji tego, co jest teraz, z tym, co było przed, oraz do określenia strat i zysków z uzyskania nowego pod względem funkcjonalnym rozwiązania.

McLuhan operował bardzo szerokim pojęciem mediów, uważał, że są one rozszerzeniem elementów ciała, np. myśli (poprzez język) lub stopy (przez koło), wszystkie pośrednie kontakty z ludźmi, a tym samym wykonywanie funkcji komunikacyjnych, także zabytki – są to środki komunikacji służące kodowaniu rzeczywistości. W jaki sposób zakodowana rzeczywistość wpływa na formy kultury, struktury społeczne i socjalizację? W każdym tym przypadku środki komunikowania stanowią samoistną strukturę posiadającą swój język i wewnętrzne zasady konstrukcji [*Understanding Media*, 1964] podlegające badaniom i ustalaniu prawidłowości.

Koncepcje badawcze McLuhana poświęcone były głównie przemianom mediów i świata, do których doprowadziły przede wszystkim media elektroniczne, pomniejszając znaczenie mediów tradycyjnych, np. drukowanych, zmieniając rodzaj percepcji a tym samym natury człowieka (*Galaktyka Gutenberga*, 1962). Wg niego, to otoczenie techniczne wywiera decydujący wpływ na charakter ludzi. W kontekście współczesnego społeczeństwa informacyjnego konstatacja McLuhana nabrała nowego, aktualnego znaczenia, niekoniecznie w kontekście zagrożeń cywilizacyjnych lecz także, jak twierdzi: *Media elektroniczne mogą być skutecznym narzędziem w nawiązywaniu i*

odbudowywaniu więzi społecznych poprzez świadczenie roli pomocnika w powrocie społeczeństw do pozytywnych więzi, jakie istniały we wspólnocie plemiennej [Matuzik, 2010].

KONTYNUACJA

Współcześnie *McLuhan Program* kontynuuje prekursorskie inicjatywy podjęte przez Marshalla McLuhana, które miały na celu zbadanie wpływu technologii na kulturę i społeczeństwo z perspektywy teoretycznej i praktycznej.

W tym celu *Program* oferuje kursy, prowadzi i wspiera badania i organizuje członków społeczności Uniwersytetu zainteresowanych interdyscyplinarnymi studiami komunikacji, kultury i techniki. Poprzez swoje międzynarodowe kontakty, ofertę seminariów i szkoleń oraz liczne publikacje o starych i nowych mediach *Program* służy jako globalne centrum integrujące badaczy na całym świecie, tworząc metodologiczny i naukowy rdzeń Szkoły Toronto. Do głównych założeń programowych prowadzonych tu obecnie działań należy:

1. *Promowanie i upowszechnianie osiągnięć "Toronto School of Communications" zainicjowanej przez Harolda Innisa, Erica Havelocak i Marshalla McLuhana. Tradycyjnie, McLuhan Program przede wszystkim koncentruje się na skutkach wprowadzenia technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Dzisiaj, pod wpływem ogromnych zmian wpływających na wszystkie aspekty ludzkiego działania, Program ma na celu wykorzystanie myśli McLuhana i inspirowanie do poszerzania narzędzi do badań wpływu nowych procesów na ludzi, kultury i społeczeństwa.*

2. *Stworzenie forum dla wymiany poglądów wśród światowej społeczności naukowców, specjalistów i praktyków, którzy podzielają nasze zamięrowanie do tych badań.*

3. *Oferowanie szeregu stypendiów dla absolwentów Uczelni oraz specjalistycznych seminariów i kursów, które wspierają te wysiłki. Program przewiduje również związek pomiędzy University of Toronto a innymi instytucjami na całym świecie, na wszystkich szczeblach administracji, przemysłu, pedagogów, artystów i ogółu społeczeństwa [www.utoronto, 2010].*

Instytut w ramach *McLuhan Program* oferuje, np. w roku akademickim 2009–2010, zajęcia prowadzone przez m.in. Derricka de Kerckhove (Umysł, media i społeczeństwo), dr Twylę Gibson (Teoria mediów, Wizualna komunikacja i kultura, Etyka informacji) i innych równie wybitnych naukowców.

Placówka realizuje także kilka innowacyjnych projektów edukacyjnych i inicjatyw kulturalnych:

- kursy wideo konferencji z Los Angeles Valley School dla Media Arts, Village PC3,
- społeczności on-line laureatów kanadyjskiego Millennium Excellence Awards, Hypersession,
- współpraca pedagogiczna on-line – oprogramowanie opracowane dla studentów Kanady, Włoch i Francji,
- projekt Global Village Square – połączenie on-line publicznych miejsc w Neapolu, Mediolanie, Paryżu i Toronto,
- projekt APXH (czyt. Arki), centrum badań i ekspozycja w Internecie alfabetu greckiego i jego pochodnych. Projekt zaproponowany greckiemu rządowi przez ambasadora Grecji UNESCO, włączony do oferty kulturalnej związanej z Igrzyskami Olimpijskimi w 2004 roku.

Naukowe ośrodki badawcze w ramach *McLuhan Program*:

- ICCI, Międzynarodowe Centrum (badania i rozwój) Connected Intelligence, w Lizbonie,
- Alforabit, centrum badań nad językiem technologii w Turynie, we Włoszech
- Centrum kultury w Seulu, w Korei.

Bieżące projekty, te i im podobne, składają się na całościowy obraz interdyscyplinarnych odniesień badań kulturowych *McLuhan Program* realizowanych w obszarze nauki przez przedstawicieli powiązanych naukowymi relacjami we Włoszech, Francji, Portugalii, Hiszpanii, Meksyku, Korei i Japonii, Holandii i innych krajach.

WSPÓŁCZESNE KODY MCLUHANA *

DERRICK DE KERCKHOVE

Po śmierci Marshalla McLuhana w 1980 roku, nastąpiła krytyczna recepcja jego twórczości, która sprawiła, że nowatorskie idee znalazły kontynuację w wielu współczesnych tekstach [Loska, 2001]. Najwybitniejszym współcześnie przedstawicielem Szkoły Toronto jest Derrick de Kerckhove, profesor w Katedrze Romanistyki na

* *Kody McLuhana. Topografia nowych mediów.* Red. A. Maj, M. Derda-Nowakowski. Wydawnictwo Naukowe Exmachina, 2009

Uniwersytecie w Toronto, na Wydziale Studiów Informacji i Wiedzy w Instytucie Media Design, doktor Socjologii Sztuki na Uniwersytecie w Tours (Francja). Związany z Centrum Kultury i Techniki w latach 1972-80, współdziałał z M. McLuhanem przeszło dziesięć lat jako tłumacz, asystent i współautor. Wspólnie pracowali nad dwoma tekstami z zakresu kultury, techniki i biologii, *Understanding* (1984) oraz *McLuhan e la Metamorfosi dell'uomo* (1984). W kolejnych, samodzielnych publikacjach naukowych D. de Kerckhove kontynuuje analizę relacji między alfabetem, umysłem człowieka a cywilizacją (*The Alphabet and the Brain*, 1988; *La civilisation vidéo-chrétienne*, 1991; *Technology, Mind and Business*, 1991). W *Skin of Culture* (1995), który jest zbiorem esejów, wypowiada się na temat nowej rzeczywistości elektronicznej, w *Connected Intelligence* (1997) prezentuje badania w zakresie nowych mediów i inteligencji konektywnej. Niekonwencjonalne porównanie architektury i World Wide Web, przy użyciu analizy klasycznego tekstu Witruwiusza De architectura (20-10 w. p.n.e.), jako punktu wyjścia do rozpoczęcia podróży do fascynującego świata Internetu, zastosował w *Architecture of Intelligence* (2000). Porównywalny do projektu architektonicznego Internet – nowe medium w komunikacji i szerokie możliwości, jakie oferuje otwarty na innowacje świat TI, wsparty jest tradycją, która uświadamia i podtrzymuje ciągłość dziejową. Książka zdobyła ogromną popularność wśród czytelników, podobnie jak następne pozycje autora, tym razem, konsultowane z architektami P. Eisenmanem i A. Saggio w zakresie zarządzania i postrzegania technologii w przeszłości i obecnie (*La Conquista del Tempo*, Zurigo La Carta di, 2002), omawia w nich miejsca we współczesnej przestrzeni architektonicznej przekształcane przez Sieć i ekrany [<http://www.utoronto.ca/mcluhan/derrickdekerckhove.htm>, 2010].

Badania D. de Kerckhove'a dotyczące nowych mediów osadzonych w tradycyjnej kulturze, wspieranych przez innowacyjne technologie oraz ich wpływu na międzyludzką komunikację zyskały uznanie na całym świecie. Stanowią współczesną kontynuację zapoczątkowanych w Szkole Toronto przez H. Innisa i M. McLuhana prac nad określeniem współzależności między społeczeństwem a mediami, nad wskazaniem przeobrażeń społecznych, kultury i świadomości człowieka.

Kolejnym obszarem zainteresowań badawczych D. de Kerckhove'a jest edukacja i nowe sposoby kształtowania wiedzy. Dzięki prowadzonym przez niego na całym świecie warsztatom, w ramach programu Konektywnej Inteligencji (*Connected Intelligence*, 1997), organizowanych w formie wirtualnych, opartych na współpracy oprogramowania hipersesjach (Hypersession), zainicjowano prace nad kodowaniem danych (Emitting Media, ThinkTag) na standardowe edukacyjne i administracyjne instrumenty. Pomysł inteligencji konektywnej – globalnej, jako sumy wielu inteligencji znacznie bardziej inteligentnej niż jedna osoba, skłonił D. de Kerckhove'a do przewidywać kolejnego skoku ewolucyjnego naszego gatunku, tym razem w obrębie ludzkiego umysłu [de Kerckhove, 2001].

Fenomen Sieci Web 2.0 – podstawa warsztatowa współczesnego społeczeństwa oraz architektura Internetu – umożliwiają wieloaspektowe funkcjonowanie jednostki i grupy w obrębie nowych struktur kulturowych. Prowadzone badania koncentrują się na relacjach społecznych w obszarze Internetu, ewolucji struktur organizacyjnych w kierunku społeczności sieciowych, ich ideologii, odmienności orientacji, a także problemach *gender* w kontekście nowej świadomości użytkowników TI [de Kerckhove, 2001]. Ostatnia publikacja D. de Kerckhove (w przygotowaniu) *The Era of the Tag* będzie opisywała najnowsze trendy w rozwoju Internetu, a przede wszystkim fenomen Sieci Web

2.0 oraz inteligentną sieć semantyczną (semantic Web), w ramach której przesyłane dane mogłyby być rozumiane także przez maszyny. To rozumienie polega na tym, że dane przekazywane są w postaci, w której można powiązać ich znaczenia między sobą, a także w ramach odpowiedniego kontekstu [http://www.slideshare.net/new_media_days/connected-intelligence-1-presentation, dostęp 15.05.2010].

ZAKOŃCZENIE

Obraz Szkoły Toronto współcześnie, według jej monografów [Menachem, Watson, 2007], pełen jest kontrowersji i dylematów skupionych wokół antagonistycznych teorii neofunkcjonalistycznych, zwłaszcza dzisiejszych nacjonalistycznych poglądów na temat roli mediów w kontekście tożsamości i świadomości narodowej. Podejście technologiczne, które jest obecnie kontynuacją i uzupełnieniem hipotez McLuhana, koncentruje się na wykorzystaniu technologii komunikacyjnych w sytuacji zmienności i ewoluowaniu Internetu w kierunku potrzeb społeczeństwa obywatelskiego i społeczeństwa wiedzy, a przede wszystkim wyzwań edukacyjnych i rozwijaniu samoświadomości (np. w dziennikarstwie, socjologii, studiach kulturowych i psychologicznych). Autorzy monograficznego opracowania Szkoły Toronto, przedstawiając obecny obszar badań prowadzonych w naukowych ośrodkach *McLuhan Program* nad komunikacją stwierdzają, że twórcy Szkoły mieli *kilka bardzo ważnych idei do przekazania* na temat technologii, mediów, polityki, zmiany kulturowej i nowoczesności. Nawet jeśli zmienił się cały kontekst komunikacji i współcześni naukowcy odeszli od wydzielonego pierwotnie zakresu nauki o komunikowaniu, to dzisiaj nadal aktualna jest McLuhanowska perspektywa spojrzenia na przestrzeń medialną – tę, którą odkryli w badaniach kulturowych stojąc na barkach gigantów Toronto School [tamże, 2007].

LITERATURA

Carey James W.: *Marshall McLuhan: Genealogia i Legacy*. <http://www.collectionscanada.gc.ca/innis-mcluhan/index-e.html> [dostęp 15.05.2010]

Dobek-Ostrowska B.: *Podstawy komunikowania społecznego*. Wydaw. ASTRUM, Wrocław 2004

Goban-Klas T.: *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*. Wydaw. Naukowe PWN, Warszawa-Kraków 1999

Griffin E.: *Podstawy komunikacji społecznej*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003

de Kerckhove D.: *Inteligencja otwarta. Narodziny społeczeństwa sieciowego*. Wydaw. MIKOM, Warszawa 2001

de Kerckhove D.: *Powłoka kultury. Odkrywanie nowej elektronicznej rzeczywistości*. Wydaw. MIKOM, Warszawa 2001

Kody McLuhana. Topografia nowych mediów. Red. A. Maj, M. Derda-Nowakowski, Wydawnictwo Naukowe ExMachina, Katowice 2009

Loska K.: *Dziedzictwo McLuhana – między nowoczesnością a ponowoczesnością*. Rabid, Kraków 2001

McQuail D.: *Teoria komunikowania masowego*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007

Menachem B., Watson R.: *The Toronto School of Communication Theory: Interpretations, Extensions, Applications*. University of Toronto Press, Toronto 2007

Szyska C.: *Marksizm a komunikowanie*. „Mediator” 2004, nr 3

<http://knsd.pl/foto/3.pdf> [dostęp 15.05.2010]

<http://www.dninowychmediow.pl> [dostęp 15.05.2010]

[http://www.slideshare.net/new_media_days/connected-intelligence-1-presentation] [dostęp 15.05.2010]

<http://www.utoronto.ca/mcluhan/> [dostęp 15.05.2010]

<http://www.utoronto.ca/mcluhan/derrickdekerckhove.htm> [dostęp 15.05.2010]